

THE IMPACT OF THE SYRIAN CRISIS ON THE JORDANIAN FOREIGN POLICY: SYRIAN REFUGEES AND PARTICIPATION IN THE COALITION AGAINST THE ISIS

ABSTRACT

This paper aims to explore the impact of Syrian civil war on the Jordanian foreign policy with a particular emphasis on Jordanian policies addressing Syrian refugees and Jordan's participation in the coalition against the ISIS (Islamic State of Iraq and Syria). The paper argues that, despite Jordan's initial attempts to remain neutral in the crisis, over time it has succeeded to turn risks and threats into the opportunities for its economy and national security. Jordan's traditional foreign policy orientation and patterns of foreign policy behaviors enabled it to take strategic steps and relatively benefit from regional crisis. Adopting the discourse in which Jordan is presented as the pivotal state to prevent further destabilization and radicalization in the region, it has been able to enhance its alliances, decrease the level of threats, increase foreign aid/loans, strengthen its army and lastly consolidate the legitimacy of its authoritarian regime.

Keywords: Jordan, foreign policy making, Syrian asylum seekers/refugees, ISIS, foreign aid.

تأثير الأزمة السورية على سياسة الأردن الخارجية : اللاجئين السوريون
والانخراط في الائتلاف القائم تجاه داعش
زينب شاهين منجوتاك
: خلاصة

تتولى هذه الدراسة تسليط الضوء على التأثيرات التي تحدثها الحرب الأهلية السورية على هيكلية السياسة الخارجية لدولة الأردن، وبصورة خاصة كيفية تطوير الأردن لسياسات تجاه قضايا اللاجئين السوريين وتجاه منظمة الدولة الإسلامية في العراق والشام الارهابية (داعش). ان المنطلق الرئيسي لهذه الدراسة، انه مهما حاولت الأردن البقاء على الحياد في بداية نشوب الحرب الأهلية، فانها وبمرور الزمن بدأت بالتحرك من منطلق استراتيجي نحو تحويل المخاطر والتهديدات الى فرص سواء من الناحية الاقتصادية او من زاوية الأمن القومي. ان السياسة الخارجية التقليدية للأردن وامكانياتها لإتخاذ خطوات استراتيجية لعبت دورا مهما في تحويل المخاطر المحتملة الى فرص. وقد استطاعت الأردن، من أجل وقف توسع حالة عدم الاستقرار والحيولة دون تحول المنطقة الى الراديكالية، ان تقلل من تأثير التهديدات الموجهة اليها ومن زيادة المعونات الخارجية التي تتلقاها من المجتمع الدولي، وزيادة القروض التي تحصل عليها، وتقوية جيشها، وإرساء أسس شرعية لسلطة نظامه.

الكلمات الدالة : الأردن، صنع السياسة الخارجية، اللاجئين السوريون، داعش، المعونات الخارجية.

SURİYE KRİZİ'NİN ÜRDÜN DIŞ POLİTİKASINA ETKİSİ: SURİYELİ MÜLTECİLER VE İŞİD'E KARŞI KOALİSYONA KATILIM

ÖZ

Bu çalışmada Suriye iç savaşının Ürdün'ün dış politika yapımı üzerindeki etkileri mercek altına alınarak, özellikle Suriyeli sığınmacılar ve Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) terör örgütüne karşın Ürdün'ün nasıl politikalar geliştirdiği incelenecektir. Bu çalışmanın temel argümanı her ne kadar iç savaş başladığında Ürdün tarafsız kalmaya çalışsa da zaman içerisinde stratejik davranarak risk ve tehditleri hem ekonomi hem de ulusal güvenlik açısından fırsata dönüştürdüğüdür. Ürdün'ün geleneksel dış politikası ve stratejik adımlar atabilme becerisi olası tehditleri fırsata dönüştürmesinde önemli rol oynamıştır. Ürdün, özellikle istikrarsızlığın yayılmasını durdurmak ve bölgedeki radikalleşmeyi önlemek için kritik önemde olduğu argümanı ile tehditlerin etkisini azaltmış, uluslararası dış yardımların ve borç alımlarının miktarlarını arttırmış ordusunu güçlendirmiş, otoriter rejimin meşruiyetini sağlamlaştırmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ürdün, dış politika yapımı, Suriyeli sığınmacılar/mülteciler, İŞİD, dış yardım.

**Zeynep Şahin
MENCÜTEK***

* Yardımcı Doçent,
Uluslararası İlişkiler Bölümü,
Gediz Üniversitesi, İzmir,
Türkiye

Ortadoğu Etütleri
Volume 7, No 1,
June 2015, pp.82-109

Giriş

Ürdün Haşimi Krallığı uluslararası akademik yazında kırılğan bir ülke olarak tanımlanmaktadır. Bunun temel sebebi coğrafi olarak küçük, petrol ve su gibi doğal kaynaklar konusunda çok fakir, ekonomisinin dış etkilere çok açık ve kendisine göre savunma harcamaları daha fazla ve saldırgan olan İsrail, Irak, Suriye ve Suudi Arabistan ile komşu olmasıdır.¹ Ülkenin kırılğanlığının diğer bir nedeni nüfus yapısıdır. Halkın yaklaşık yüzde doksan üçünü Arap ve Sünni Müslümanlar oluşturduğu için oldukça homojen bir nüfus yapısına sahiptir; fakat ülkede kimlik tanımlamaları oldukça güçlü olan iki grup bulunmaktadır.² Bunlar: ülkenin yaklaşık yedi milyonluk nüfusu içinde sayıları birbirine yakın olan ‘yerli’ Ürdünlüler (Doğu Yakalılar)³ ve 1948 ve 1967 savaşlarından sonra ülkeye sığınan Filistinlilerdir (Batı Yakalılardır). Ürdün Devleti tarafından 1950’den itibaren Filistinlilere vatandaşlık hakkı verilmiş olsa da devlet 1970’lere kadar ‘kontrollü’ bir homojenleştirme çabası içerisinde bulunmuş, zamanla ekonomik, sosyal politik alanlardaki ayrışmalar ve ayrımcı muameleler toplumsal ve siyasal huzursuzluklar yaratmıştır.⁴ İsrail-Filistin meselesi Ürdün’ün tarihi olarak merkezinde olduğu bir sorun olup, Batı Şeria ve Gazze’deki tüm gelişmeler Ürdün’ün iç işlerine de yansımaktadır. Ayrıca Ürdün, İsrail-Filistin meselesi dışında da Irak Savaşı ve Suriye İç Savaşı gibi bölgesel diğer krizlerin de çok yakınında bulunduğundan bunlardan da derinden etkilenmektedir.

Krallıkla yönetilen Ürdün’de ulusal güvenlik ve monarşi rejiminin devamı iç ve dış politika için açısından en temel meselelerdir. Rejimin güvenliğine ilişkin en ciddi iki endişe Filistinlilerin ülkede istikrarsızlık oluşturabilecekleri ve ülkede yükselebilecek olan İslami radikalizmdir. Bu ikisinin bir araya gelecek mobilize olabileceği ve Haşimi krallık rejimini yıkmaya teşebbüs edebilecekleri korkusu rejim elitleri arasında köklü bir inanıştır.⁵ Ayrıca Ürdün’deki monarşi rejimi kendisini tehdit edebilecek muhalefet ve huzursuzluk oluşmasının diye olabildiğince fakir halka verilen devlet desteklerinin azaltılması veya vergilerin arttırılması gibi popüler olmayan kamu politikalarını uygulamamaya çalışmaktadır. Bu tür maliyetli politikaların devamı için ekonominin iyi işlemesi şarttır. Dünya Bankası’nın sınıflandırmasına göre orta gelir grubunda yer alan Ürdün, piyasa temelli bir ekonomik yapıya sahiptir. Ürdün ekonomisinin iki temel özelliği, nitelikli bir işgücüne, ancak bölgedeki diğer

1 Ali E. Hillal Dessouki ve Karen Abul Kheir, “Foreign Policy as a Strategic Asset: The Case of Jordan” in *The Foreign Policies of Arab States: Challenges of Globalization*, ed. Bahgat Korany and Ali E. Hillal Dessouki (Cairo: American University in Cairo Press, 2008), ss. 253-283.

2 Ayrıca %1 oranında Çerkez, %1 oranında da Ermeni azınlığı yaşamaktadır. Nüfusun %92’sini Müslümanlar, %6’sı Hristiyanlar ve Şii Müslümanlar oluşturmaktadır.

3 Bu grup aynı zamanda Transjordanians şeklinde de isimlendirilmektedirler.

4 Brent E. Sasley, “Changes and Continuities in Jordanian Foreign Policy,” *Middle East Review of International Affairs*, 6, No. 1 (2002), s. 2.

5 A.g.e.

ülkelerin büyük çoğunluğunun aksine sınırlı doğal kaynaklara sahip olmasıdır. 1980'lerde petrol fiyatlarının düşmesi ve 1990 Irak Savaşı Ürdün'ün hali hazırda çokta güçlü olmayan ekonomisini zayıflattığından ekonomi güvenliği ve bağlantılı olduğu rejim güvenliği de endişe uyandırıcıdır. Bu yüzden rejim güvenliğinin, askeri ve ekonomik unsurlar içerdiği iddia edilebilir.⁶ Ordunun güçlü tutulması kadar kalkınmanın da rejim güvenliği için gerekli olduğu düşünülür ve kalkınma ulusal bir hedeftir.

Tüm olası risklere, tehditlere ve kırılganlıklara rağmen Ürdün, Ortadoğu bölgesindeki en başarılı ve güçlü rejimlerden biri olarak görülür. Burada başarıdan kasıt Bassel F. Salloukh'un tanımladığı şekliyle "rejimin gücünü devam ettirebilmesi, siyasi süreçleri kontrol edebilmesi, Pan-İslamizm, Pan-Arabizm gibi ulusötesi ideolojilerin olası zararlı etkilerinin nötrlenmesidir."⁷ Aynı zamanda Ürdün monarşi rejiminin varlığına, politik reformların çok yavaş ilerlemesine ve yaygın yolsuzluklara rağmen Arap Baharı protestolarının en cılız geçtiği ülkelerden biridir. Birçok ülkeden farklı olarak protestocular var olan rejimin yıkılmasını değil sadece düzeltilmesini ve yeniden yapılanmasını talep etmişlerdir. Hassan A. Barari ve Christina A. Satkowski bu muammayı Ürdün'deki devlet-toplum ilişkilerinin tarihiyle, özellikle hami-müvekkil ve uygulanan kazan-kazan çözümleriyle açıklamaktadırlar.⁸ Hem Arap Baharı öncesi hem sonrası Ürdün'deki görece siyasi istikrar da rejimin izlediği realist dış politikanın da rolü olduğu göz ardı edilmemelidir. Ürdün kendisinden daha güçlü komşuları ve bölge dışı aktörlerin baskılarını kendi çıkarları doğrultusunda bir derece manipüle edebilmektedir.⁹ Uygulanan bölgesel ve bölge dışı politikalarla rejime meşruiyet kazandırılarak rejimin devamı sağlanmaktadır.¹⁰

Ürdün bağımsızlığını sağlamlaştırmaya çalışma, yıkıcı olabilecek savaşlara dahil olmaktan kaçınma ve yayılcı olmama ilkelerine dayalı dış politika izler. Geleneksel dış politikasında uluslararası müttefikliklere büyük önem verilmektedir. Ürdün'ün dış politikasının temel yönelimi coğrafi pozisyonunu, komşularına göre daha istikrarlı iç politikasını ve Batı yanlısı duruşunu Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa, Japonya¹¹ ve Körfez ülkelerine pazarlamaktır. Ürdün kendisinin bölgesel önemini abartarak sunma yoluyla destek bulmaya

6 Ertan Efeğil, "Mısır'ın ve Ürdün'ün Dış Politikası," *Ortadoğu Analiz*, 5, No. 51, 2013, s. 27.

7 Bassel Salloukh, "State Strength, Permeability and Foreign Policy Behavior: Jordan in Theoretical Perspective," *Arab Studies Quarterly*, Vol. 18, No. 2, 1996, s. 43.

8 Hassan A. Barari ve Christina A. Satkowski, "The Arab Spring: The Case of Jordan", *Ortadoğu Ertütleri*, 3, No. 2, 2012, s. 41.

9 Dessouki ve Kheir, s. 266.

10 A.g.e.

11 Japonya Ürdün'ün önemli yardım sağlayıcılarından birisidir. Aralık 1999'ta Kral Abdullah başa geçer geçmez bu ülkeye resmi ziyarette bulunmuş, yaklaşık 400 milyon dolarlık bir yardım sözü almış, ayrıca borçlarına uygulanan faiz oranı da 3,9 dan 2,2'ye indirilmiştir. 2004'te Japonya'yı yeniden ziyaret eden Ürdün Kralı bu sefer benzer bir dış yardımı garantilemiştir. (Dessouki ve Kheir, s. 269).

çalışmaktadır.¹² Bu sunumdan da dış yardım ve müttefiklik şeklinde bir kazanç elde etmektedir. Bu durum, öncülleri Kral I. Abdullah (1946-1953) ve Kral Hüseyin (1953-1999) gibi, şu anda başta olan Kral II. Abdullah'ın (1999-) rejiminin devamını sağlayan en önemli faktördür. Dış politika araçları ile rejim güvenliği ve kalkınma maksimize edilmeye çalışılmaktadır.

Suriye'deki iç savaş diğer bölge ülkeleri gibi Ürdün'ün iç istikrarı için tehdit ve ekonomisi için risk oluşturmaktadır. Bu çalışmada bölgedeki birçok ülkenin dış politikalarını revize etmek zorunda kaldıkları Suriye iç savaşının ülkenin komşularından biri olan Ürdün'ün geleneksel dış politikasında herhangi bir değişiklik oluşturup oluşturmadığı tartışılacaktır. Özellikle Suriyeli sığınmacılar ve Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) terör örgütüne karşı Ürdün'ün nasıl politikalar geliştirdiği incelenecektir. Bu çalışmanın temel argümanı her ne kadar iç savaş başladığında Ürdün tarafsız kalmaya çalışsa da zaman içerisinde stratejik davranarak risk ve tehditleri hem kalkınma hem de güvenlik açısından fırsata dönüştürüldüğüdür. Ürdün'ün geleneksel dış politikası ve stratejik adımlar atabilme becerisi olası tehditleri fırsata dönüştürmesinde önemli rol oynamıştır. Ürdün, özellikle istikrarsızlığın yayılmasını durdurmak ve bölgedeki radikalleşmeyi önlemek için kritik önemde olduğu argümanı ile uluslararası dış yardımlarını ve borç alımlarının miktarlarını arttırmış ordusunu güçlendirmiş, otoriter rejimin meşruiyetini sağlamlaştırmıştır.

Ürdün'ün Dış Politika Tarihi

1921 de Maverai Ürdün Emirliği olarak İngilizler tarafından sınırları çizilen, 1946'da bağımsız bir devlet olan, 1948'de resmi olarak ismi Ürdün Haşimi Krallığı olarak kabul edilen ülkede on yıllarca İsrail-Filistin meselesi en temel dış politika sorunu olmuştur. 1948-49 Arap-İsrail Savaşı'ndan sonra Batı Şeria ve Doğu Kudüs'ü ilhak eden Ürdün, 1953'te Doğu Kudüs'ü başkenti olduğunu ilan etmiştir. 1967'de İsrail'e karşı savaşan Arap ülkeleri arasında yer almış fakat başarısızlığa uğramıştır. Bu tarihten sonra Ürdün topraklarında Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) çatısı altında organize olan Filistinli paramiliter güçler faaliyetlerini arttırmışlardır. Bu yapılanmalar Ürdün tarafından kendi egemenliğine tehdit olarak da değerlendirilmiştir. 1970-71 yılları arasında çıkan ve Kara Eylül olarak adlandırılan iç çatışmalardan sonra FKÖ'nün birçok üyesi Kral Hüseyin'in askeri güç kullanmasıyla Ürdün'den sürülmüştür. İsrail'e karşı herhangi bir zafer kazanılamayacağına ikna olan Ürdün 1988'de Batı Şeria üzerindeki iddialarından vazgeçtiğini açıklayarak bu toprakların Filistinlilerin toprakları olduğunu ifade etmiş ve Filistin meselesinden Ürdün'ü olabildiğince ayırtmaya çalışmıştır.¹³ Bu tarihten sonra Filistinlilerin 'öteki' olarak tanımlandığı bağımsız bir Ürdünlülük kimliğinin geliştirilmesi ve

12 Dessouki ve Kheir, s. 263.

13 Nur Köprülü, "Ürdün Haşimi Krallığı Ve Siyasal Liberalleşme Süreçleri: 2010 Parlamento Seçimlerinin İçsel ve Bölgesel Dinamikler Açısından Bir Değerlendirmesi", *Akademik Ortadoğu*, 5, No. 2 (2011), s. 47.

bunun Filistin meselesinden ayrı tutulması için çaba gösterilmiştir.¹⁴ Ürdün, 1994'te İsrail ile barış imzalayarak bu ülke ile ilişkilerini tamamen normalleştirme yolunu seçmiştir. Özellikle 2000'li yıllarda İntifadanın da etkisiyle iç ve dış politikaya uygun (Haşimi rejiminin devamı ve İsrail ile barışçıl ilişkiler) bir teritoryal kimlik oluşturma çabaları ivme kazanarak 'Önce Ürdün sonra Arap Dünyası' kampanyasıyla ulus-oluşturma süreci hızlandırılmaya çalışılmış, Ürdünlülük kimliği ön plana çıkarılmıştır.¹⁵

Ürdün anayasal bir monarşi ile yönetilmekte olup yasama ve yürütme gücü kralda toplanmıştır. Ürdün'deki siyasi yapı 'monarşik çoğulculuk' rejimi şeklinde tanımlanabilir.¹⁶ Elli beş temsilciden oluşan Senato ve 110 temsilciden oluşan Millet Meclisi adı altında iki parlamento vardır. Meclis herhangi bir yasa önerisi sunamaz fakat bakanlar kurulunun kendisine sunduğu yasalara düzeltme, onay veya ret verebilir.¹⁷ Kral başbakanı ve bakanları atamaktadır. Sayıları otuzdan fazla olan siyasi partiler tam bir muhalefet gücü oluşturamazlar. Partiler arasında sosyal tabanı en güçlü ve örgütlü olan Müslüman Kardeşler Cemaatı'dır (al-Ikhwan al-Muslimin). 1989 yılında katıldığı ilk seçimde seksen sandalyeden yirmi ikisini kazanmıştır. 1992'de siyasi partiler yasağının kaldırılması ile İslami Hareket Cephesi adıyla kurulan parti Ürdünlülerin ve Filistinlilerin desteğini alabilmektedir.¹⁸ İlimli olan bu parti, Haşimi Krallığı'nın meşruluğunu kabul eder. Rejimin İsrail ile anlaşması ve İslami değerlere yeterince önem vermemesi muhalefetin temel argümanları olup, en ciddi eleştirisi ekonomik darboğaz ve kötü yönetimdir.¹⁹ Filistin topraklarında 2006 yılında Hamas'ın başa geçmesi İslami Hareket Cephesi ile iktidarın arasında gerginliğe sebep olmuş, sonuçta Kral II. Abdullah'ın baskısından dolayı bu parti Hamas ile kendisini tamamen ayırtmış, rejimle iyi geçinme politikasına geri dönmüştür.²⁰ Medya uyguladığı oto-sansürden, sivil toplum kuruluşları da üzerlerindeki devlet kontrollerinden dolayı siyasi alanda çok kısıtlı olarak etkinlik gösterebilmektedirler. Rejimin güvenliği devamlı öncedelediği için siyasi reformlar gayet yavaş gitmektedir.

İç politika gibi dış politikayı şekillendiren ve yürüten temel aktör kraldır. Yayılmacı bir dış politika izleyen Kral I. Abdullah'ın aksine 36 yıllık iktidarı döneminde Kral Hüseyin çok temkinli, realist, ve faydacı bir dış politika izlemiş, uluslararası sistemin ve bölgesel dinamiklerin gerekliliklerini iyi okumaya çalışmıştır. Coğrafi konumundan dolayı uğraşmak zorunda olduğu ve pozis-

14 Dessouki ve Kheir, s. 256.

15 Köprülü, s. 48.

16 Andrew Shryock, "Dynastic Modernism and its Contradictions: Testing the Limits of Pluralism, Tribalism, and King Hussein's Example in Hashemite Jordan," *Arab Studies Quarterly*, 22, No. 3 (2000), 57.

17 Dessouki ve Kheir, s. 260.

18 Parti 1993 ve 2000 yıllarında yapılan seçimleri boykot etmiştir.

19 Mustafa Kaya, "Ürdün'de Toplumsal Muhalefet: Tunus Etkisi ve Değişen Retorik," 23 Ocak 2011. <http://www.orsam.org.tr/yazigoster.aspx?ID=1410> (Erişim tarihi: 23 Mart 2015).

20 Dessouki ve Kheir, s. 262.

yon almasını gerektiren birçok ciddi dış politika meselesi olmuştur. Bunlar, Arap-İsrail anlaşmazlığı, Ürdün'deki Filistinliler ve onların sınır ötesi siyasi ve askeri faaliyetleri, Suriye ve Irak'ın Ürdün topraklarına dair hırsları/iddiaları, İran-Irak savaşı, Irak'ın Kuveyt'i işgalinden sonra uluslararası arenada yalnız kalması şeklinde özetlenebilir.²¹ Ürdün her durum karşısında sıklıkla farklı ülkelerle bölgesel müttefiklik kurarak, yeni gelişmelere ve çıkarlarına göre müttefik değiştirmiştir.

Tarihi olarak Ürdün, küçük ordusu, zayıf ekonomisi ve sürekli çok yüksek olan dış borçlarından dolayı²² devamlı dış kaynaklara bağımlı olmuş, bu da dış politika yapımını etkilemiştir. İlk kurulduğu yıllarda ordusu Birleşik Krallık tarafından finanse edilirken, 1950lerden beri ABD Ürdün ordusuna her türlü desteği sağlayan dış güç olmuştur. Bölgedeki Arap Petrol ülkelerinden aldığı yardımlar ve yurtdışında çalışan Ürdünlüler'in gönderdiği dövizler işsizlik oranlarının yüksek, rekabet gücünün zayıf olduğu ekonominin kurtarıcılarında olmuştur.

Rejimin güvenliği ve ekonomik istikrar/kalkınma hedeflerinin uygulanması Ürdün'ün en temel meseleleridir. Dış politika da bu iki mesele için bir araç olarak görülür; dış politika yaklaşımı ile rejim güvenliği ve ekonomik istikrar makimize edilmeye çalışılmaktadır.²³ Bölge uzmanı Laurie Brand'ın ifade ettiği gibi "Ürdün herhangi bir ülkeyle müttefiklik kararlarında mutlaka bu ittifakın bütçesini dengelemeye ve yurtdışından gelebilecek herhangi bir ekonomik probleme karşı durabilmeye yardımcı olup olmadığını göz önünde bulundurmaktadır."²⁴ Örneğin, 1970'lerin ortalarında Suriye ile müttefik olurken, ilişkilerinin bozulmasıyla 1970'lerin sonu ve 1980'lerde İsrail ve Suriye arasındaki çatışmaya dâhil olmamak, komşularına karşı kendini savunabilmek ve İran kaynaklı siyasi İslam'a karşı korunmak için Irak ile yakınlaşmış ve müttefiklik ilişkileri geliştirmiştir.²⁵ Irak aynı zamanda Ürdün'e ucuz petrol sağlamış ve ithalat/ihracat ilişkilerini geliştirmeleri için kolaylaştırıcı tedbirler almıştır. Ürdün iyi ilişkiler döneminde Irak'ın Kızıldeniz'e ulaşabilmesi için transit bir güzergâh haline gelmiş, böylece Aqaba limanının ticaret hacmi oldukça arttırılmış ve Ürdünlüler için iş olanakları yaratılmıştır.²⁶ Tüm bunlar Ürdün'ün ekonomisine ve kalkınma hedeflerine ulaşmasına katkıda bulunmuştur.²⁷ Yani Ürdün'ün 1990'daki Kuveyt işgaline kadar süren Irak ile müt-

21 Sasley, ss.3-4.

22 Kral Abdullah 1999 yılında başa geçtiğinde Ürdün'ün borcu gayri safi milli hasılasının %90'nına eşitti. 2005'de bu oran %82'ye, 2006'da %72'ye düşmüştür. ("Emerging Jordan 2006", *Annual Business Economic and Political Review*, Oxford Business Group, Cilt. 3)

23 Efeğil, s. 27.

24 Laurie Brand, *Jordan's Inter-Arab Relations: The Political Economy of Alliance Making*, (New York: Columbia University Press, 1994), s.3.

25 Sasley, ss.3-4.

26 Dessouki ve Kheir, s. 267.

27 Dessouki ve Kheir, s. 255.

tefikliği hem güvenliği hem de ekonomisi için kazançlı olmuştur. Fakat Irak'ın Kuveyt'i işgali bu kazançlı birlikliğin sonunu getirmiştir.

1980'lerde ekonomik büyüme oranlarının düşüşünden dolayı Ürdün bölgesel yardımlar dışında kaynak araması ve uluslararası ekonomik sisteme daha fazla entegre olması gerektiğini düşünmüştür. 1988 yılında Uluslararası Para Fonu ile antlaşma imzalayarak bir "yapısal uyum programı" uygulamaya başlamıştır. 1993'ten beri Ürdün ABD'nin bölgeye sürekli dayattığı neoliberal ekonomik reformlar ve serbest ticaret bölge teşviklerinin merkezindedir.²⁸ Bu teşviklerden beklenti Arap ülkeleri ve İsrail arasında ticaretin gelişmesinin özel sektörü büyütmesi ve zamanla barışın koşullarını oluşturabilmesidir. Arap ülkeleri arasında bu teşviklere ve İsrail ile işbirliği konusunda en toleranslı olan ülke Ürdün olmuştur.

Akademik yazında İsrail ile 1994'te barış anlaşması imzalanmasının nedenlerinden birinin ekonomik hesaplamalar olduğu belirtilmiştir.²⁹ Ürdün'de dönemin kralı Hüseyin eğer İsrail ile anlaşırca karşılık olarak borçlarının düşürüleceğini, dış yardım ve yabancı yatırım sağlanabileceğini öngörmüştür. Ürdün'ü barış anlaşması masasına oturtan diğer nedenler olarak İsrail'in askeri konulardaki üstünlüğü, Ürdün içinde gelişen Filistin ulusal hareketinin hem Ürdün'ü hem de İsrail'in güvenliğini tehdit etmesi, I. Körfez Savaşı'nda Saddam Hüseyin'e verilen destekle kaybolan Batı desteğinin yeniden kazanılmak istenmesi sayılabilir. Ekonomik açıdan, beklendiği şekilde, anlaşma imzalamasından sonra Ürdün'ün ABD'ye olan 833 milyon dolarlık borcu silinirken, diğer Batılı ülkeler Ürdün'ün borçlarını birçok defa yeniden yapılandırmıştır. 1997'de Avrupa Birliği Ürdün ile işbirliği anlaşması imzalamış ve 2010'da serbest ticaret bölgesi açılmasına karar verilmiştir. Ayrıca Avrupa Birliği ve Japonya Ürdün'e birçok formlarda dış yardım ve kredi sağlamışlardır. Ekonomik liberalizasyon konusunda çok kararlı olan Kral II. Abdullah'ın başa geçmesiyle Ürdün 2000 yılında Dünya Ticaret Örgütü'nün üyesi olmuştur. Yani tüm müttefiklik ilişkilerinin ekonomik boyutu da mevcuttur, ekonomik istikrar da kaynak yoksunu Ürdün monarşisinin devamlılığı için hayati önemdedir, ancak bu şekilde istikrar sağlanabilmekte, popülist politikalar devam ettirilebilmektedir.

Ürdün'ün dış politikasının genel eğilimlerinden biri ABD müttefikliğidir. Tarihi olarak Ürdün ABD'nin bölgedeki en güvenilir müttefiklerinden biri olmuştur. Soğuk Savaş sırasında, FKÖ'nün İsrail'in güvenliğini tehdit etmesi ve komünizmin bölgede yayılmasına karşı, İran İslam Devrimi'nden sonra bölgede artan radikal hareketler ve rejimler karşı tampon olarak algılanmış-

28 Peter Moore, "The Newest Jordan: Free Trade, Peace and an Ace in the Hole", 26 Haziran 2003, <http://www.merip.org/mero/mero062603> (Erişim tarihi: 10.04.2015).

29 Julia Choucair, "Illusive Reform: Jordan's Stubborn Stability," Carnegie Paper, 76, Democracy and Rule of Law Project, 2006, s. 17.

tır.³⁰ Ürdün için de ABD müttefikliği bulunduğu coğrafyada güvenliğini sağlayabilmesi için çok önemlidir. İki ülke arasındaki askeri işbirliği Soğuk Savaş yıllarından beri çok kuvvetlidir. Ürdün'ün ABD'nin bölge politikalarına destek vermediğini ve Körfez ülkeleriyle karşı karşıya geldiği nadir durumlardan biri 1990'daki Irak'ın Kuveyt'i işgalinde Saddam Hüseyin'i desteklemesidir. Fakat Ürdün'ün Irak'a karşı oluşturulan koalisyona dâhil olmaması ve tarafsız kalacağını söylemesi Ürdün için çok maliyetli sonuçlar doğurmuştur. Suudi Arabistan sınırı kapatmış, Kuveyt ile birlikte Ürdün'e verdikleri dış yardımı kesmişler, diğer bir önemli gelir kaynağı olan işçi dövizleri de Kuveyt'teki çok sayıdaki Ürdünlü ve Filistinli göçmenin ülkeden kovulmasıyla kesilmiştir.³¹ Bunun üzerine Kral Hüseyin Saddam'ı destekleme politikasından vazgeçmiş ve birkaç yıl sonra kamuoyu tepkisine rağmen yukarıda bahsedildiği gibi ekonomik olası getirilerini de düşünerek İsrail ile barış anlaşması imzalanmıştır.

Kral Hüseyin ve onun ölümüyle 1999'da başa geçen oğlu Kral II. Abdullah ABD ile ilişkilerin yeniden düzeltilmesi için çaba harcamışlardır. İlişkilerin iyi gitmesi Kral Abdullah'ın ülkenin ekonomik problemlerini çözmesi, yani uluslararası yardım garantisi, borçların yeniden yapılandırılması, yabancı yatırımın teşviki ve turizmin devam etmesi için zaruridir.³² George W. Bush yönetimi sırasında da Ürdün Ortadoğu İşbirliği Girişimi'nin (Middle East Partnership Initiative, MEPI) en başat ülkesi olarak görülmüştür. ABD Eylül 2001'de Kral II. Abdullah ile serbest ticaret antlaşması imzalamış, Ürdün'de yirmiye yakın serbest ticaret ve yatırım bölgesi inşa etmiştir. Bu ticaret ve yatırım bölgeleri Ürdün ekonomisine ciddi katkılar sunmuştur, 1999'da ABD'ye yapılan 20 milyon dolarlık ihracat, 2002 yılında 200 milyon dolara çıkarken, 20.000'den fazla yeni işyeri açılmıştır.³³ Fakat bu serbest ticaret bölgelerinin aslında Ürdün ekonomisine çokta kazanç sağlamadığını savunan, bunun bir sebebinin çalışanların yarısından fazlasının Ürdünlü olmamasına bağlayan analizlerde mevcuttur.³⁴

Ürdün, ABD'nin Kanada, Meksika ve İsrail'den sonra serbest ticaret anlaşması imzaladığı dördüncü ülkedir. Bu girişimlerin zaman içinde diğer ülkeleri de kapsayacak şekilde genişletilmesi ve Ortadoğu Serbest Ticaret Bölgesinin (Middle East Free Trade Area, MEFTA) kurulması planlanmaktadır. Hatta Ürdün ABD tarafından diğer Ortadoğu ülkeleri için ekonomik reform alanında model ülke olarak sunulmuştur.³⁵ Ürdün tarafından 2005 yılında on yıllık

30 Efeğil, s.25; Dessouki ve Kheir, s. 264.

31 Sasley, ss.3-4.

32 Dessouki ve Kheir, s. 269.

33 Moore, ss.1-2.

34 Dessouki ve Kheir, s.257; Moore, ss.1-2;

35 Moore, ss.1-2;

bir süreyi kapsayacak “ulusal ajanda girişimi” adı verilen kalkınma merkezli yeni bir program uygulamaya koyulmuştur.³⁶

Kral II. Abdullah, ABD'nin Ortadoğu bölgesinin barışı ve istikrarı için gerekli bir aktör olduğunu düşünmektedir. Abdullah, İsrail'in bölgeye tam entegrasyonu ve de komşu Arap ülkelerle iyi ilişkiler kurması için babasından daha fazla çaba göstermiştir.³⁷ Bu düşüncesinin oluşumunda ülkesinin ekonomik ve siyasi geleceğinin, güçlü Batılı ülkeler ve kurumlar ile yakın işbirliğine bağlı olduğu gerçeği de etkilidir. 13 Kasım 1996'ta Bill Clinton döneminde yapılan düzenleme ile Ürdün, ABD'nin NATO üyesi olmayan en büyük müttefikidir.³⁸ ABD ve Ürdün her yıl birlikte askeri tatbikat yapmakta, 1995'ten beri de ülkede ABD askeri üssü bulunmaktadır. Kuzey Irak üzerindeki uçuşa yasak bölgenin kontrolünü sağlayan F-15 ve F-16 uçakları ve ABD askeri personeli Ürdün'ü kullanmıştır. ABD'nin Afganistan'daki müdahalesini tam olarak desteklemiş, Üsâme bin Ladin'i Ürdün'ün düşmanı ilan etmiş, uluslararası koalisyon güçlerine katılmıştır.³⁹ Asıl büyük desteğini Irak Operasyonu sırasında kendi hava sahasını kullanmasına ve 5000 Amerikan askerinin ülkede bulunmasına izin vererek sağlamıştır.⁴⁰ Ayrıca ABD istihbarat servisi de Ürdün'ü sıklıkla kullanmıştır. Mustafa Kaya'nın ifade ettiği gibi “Ürdün istihbarat servisi de ABD dış istihbarat birimi CIA tarafından İngiliz MI6'dan sonra en yakın işbirliği içinde olunan istihbarat birimi olarak görülmektedir.”⁴¹

Suriye ve Irak arasındaki yakınlaşma da Ürdün'ün güvenlik kaygılarından dolayı İsrail ve ABD'ye yaklaşmasını gerekli kılmıştır. Uzun süredir Suriye-Irak düşmanlığından avantaj elde eden Ürdün, 1997'den sonra bunu devam ettirememiştir. Saddam Hüseyin açıktan Ürdün'ü tehdit eder hale gelmiştir. İlişkilerin yeniden biraz yumuşaması Kral II. Abdullah'ın 2000 yılında Bağdat'ı ziyaret etmesi ve Irak'a uygulanan yaptırımların kabul edilemez olmasını söylemesiyle gerçekleşmiştir.

Güvenlik konularının yanı sıra Ürdün'ün ekonomisi için de ABD desteği ve İsrail ile iyi ilişkiler hayati önemdedir. 1991'den sonra Ürdün İsrail'e karşı çok ılımlı ve ihtiyatlı bir devlet söylemi geliştirmiştir; İsrail'i bir düşman olarak tanımlamamıştır. 2000 yılında başlayan ikinci İntifada'ya ve İsrail'in orantısız güç kullanmasına rağmen, diğer bölge ülkelerinin söyleminden farklı olarak İsrail'i hiçbir zaman direkt hedef almamıştır. Hatta onun da terörizmden olumsuz etkilenen bir ülke olduğunu ve istikrar için bölgeye entegre edilmesinin şart olduğu argümanlarını sık sık Arap Birliği gibi

36 Harun Öztürkler, “Ürdün Ekonomisinin Genel Özellikleri,” *Ortadoğu Analiz*, 4, No. 46, 2012, s. 75.

37 Dessouki ve Kheir, s. 265.

38 Dessouki ve Kheir, s.270.

39 Sasley, s.6.

40 William M. Arkin, “Keeping Secrets in Jordan”, *Washington Post*, 16 Kasım 2005.

41 Kaya, ss.1-2.

bölgesel toplantılarda ve uluslararası toplantılarda tekrarlamıştır.⁴² Hem rejimin devamına en büyük tehdit olarak algılanan Filistinli unsurların güçlenmesini önlemek, sınır güvenliği ve egemenliğini pekiştirmek hem de İsrail ile imzaladığı anlaşmaya sadık olduğunu göstermek için Ekim 1999'da Hamas'ın Ürdün'deki ofisini kapatarak, üst düzey birçok Hamas lideri Halid Meshal de dahil olmak üzere, sınır dışı etmiştir.

Karşılıklı olarak kazan-kazan mantığına dayalı ABD-Ürdün ikili ilişkileri birçok konuda yapılan sürekli işbirlikleriyle güçlendirilmektedir. 1951'de beri Ürdün'e dış yardım sağlayan ABD, 22 Eylül 2008'de imzalanan ikili bir anlaşma ile beş yıl süreyle 2014 e kadar her yıl 660 milyon dolar yardımda bulunacağını taahhüt etmiştir.⁴³

2000'li yıllarda bölgenin istikrarı için kilit rol oynadığına inanan Ürdün bölge ve global arenada kendisine "barış yapıcı" bir ülke rolünü uygun görmüştür.⁴⁴ Bölgedeki birçok askeri operasyona topraklarını yabancı askerlere açarak verdiği desteğin yanı sıra, Birleşmiş Milletler Barış Gücü operasyonlarına askeri personelle destekte bulunmaktadır. Hatta ABD, İsrail ve FKÖ arasında arabulucu rolü oynamaya da istekli davranmıştır.⁴⁵ Benzer şekilde Ürdün komşu ülkelerle kötü ilişkiler içerisinde olma riskini almak istemektedir. Suriye ile ilişkileri 1950'lerden beri inişler ve çıkışlara sahne olmuş, devamlı her iki tarafta birbirine karşı şüpheli yaklaşmıştır. Fakat iki ülkedeki uzun süreli liderlerin çok yakın tarihlerde ölümüyle başa yeni geçen oğullarının ilişkileri normalleştirme çabaları gözlemlenmiştir. Aynı zamanda Kral II. Abdullah babasından farklı olarak Körfez ülkeleri ile de yeniden diplomatik ilişkileri iyileştirmeye çalışmış, bu çabalar sonunda Suudi Arabistan yeniden Ürdün'e ekonomik yardım sağlamaya başlamıştır. Her ne kadar babasının Pan-Arabizm ideolojini benimsemese ve Araplar arasında popüler bir lider olmasa da Kral II. Abdullah pragmatik bir şekilde Suriye ve Irak'ın yanı sıra Körfez ülkeleri, Mısır ve Libya gibi diğer Arap ülkeleriyle de yeniden iyi ilişkiler kurmaya çaba sarf etmiş, karşılıklı ziyaretlere önem vermiştir.⁴⁶

Arap Baharı birçok Arap ülkesi gibi Ürdün'ün de iç ve dış politikasını etkilemiştir. Tunus'ta ve Mısır'daki Arap Baharı ayaklanmalarını doğuran birçok neden Ürdün'de de gözlemlenmektedir. Ekonomik liberalleşme ve yapısal uyum programlarının bazı toplumsal sonuçları olmuş, toplumun zengin ve fakir kesimleri arasındaki uçurumlar katlanarak büyümüştür.⁴⁷ Ekonomik liberalleşme tam bir siyasi liberalleşme getirmemiştir. Siyasi partilerin ku-

42 Sasley, s.6.

43 Jeremy M. Sharp, "Jordan: Background and U.S. Relations," *Congressional Research Service* 7-5700, 2 Aralık 2014, www.crs.gov. s.5.

44 Sasley, s.6.

45 Efeğil, s. 27.

46 Dessouki ve Kheir, s.272.

47 A.g.e., s. 258

rulmasına izin verilmesi, seçimlerin düzenli yapılmasına konusundaki Kral Hüseyin'in 1989'da başlattığı ve Kral II. Abdullah tarafından devam ettirilen reformlara rağmen demokratikleşme gerçekleşmemiş, birçok şey söylem düzeyinde kalmıştır.⁴⁸ Fakat otoriter iktidar kendi meşruiyet ve gücünü dış yardımlarla perçinlemiş, siyasi temsili önemsemek durumunda kalmamış, yapılan bazı siyasi reformlardan kısa sürede geri adım atmıştır.⁴⁹

Dış politikası açısından en önemli etkilenme Suriye iç savaşıyla ve 2014 yazından itibaren faaliyetleri artan IŞİD ile başlamıştır. Arabulucu rolü yerine bu sefer bölgedeki istikrarsızlığın yayılmasını durdurmak ve radikalleşmeyi önlemek için kritik bir ülke olduğu tezini öne çıkarmaktadır. Özellikle Suriyeli mültecilerin ülkede oluşturduğu yük konusunu ve IŞİD'e karşı koalisyon verilen destek oldukça önemlidir. Ürdün'ün bu konulardaki politikaları ve bunun dış politikasıyla ilgisi aşağıdaki bölümlerde incelenecektir.

Ürdün'ün Suriyeli Mülteciler Konusundaki Politikaları

Ürdün hem İsrail-Filistin probleminden hem de Irak Savaşı'ndan dolayı yüksek sayılarda mülteci/sığınmacı barındıran bir ülkedir. Ürdün'de hala kayıtlı ve kayıtlı olmayan 20.000'den fazla Iraklı mülteci/sığınmacı ve yaklaşık üç milyon Filistinli bulunmaktadır.

Suriye iç savaşıyla birlikte diğer komşu ülkelere olduğu gibi Ürdün'e de mülteci akını olmuştur. Coğrafi yakınlık, akrabalık ilişkileri, kültür ve mezhep benzerliği gibi nedenlerden dolayı Ürdün iç savaş başlayınca Suriyeliler tarafında Lübnan ve Türkiye'den sonra en fazla tercih edilen komşu ülke olmuştur. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) 2015 Raporuna göre ülkede toplam 1,4 milyon Suriyeli olup bunlardan 646.700'ünün 2012'den itibaren gelen mülteciler, diğerlerini de ülkede savaş öncesi çeşitli nedenlerle gelen ve ülkelerine dönemeyen veya evlilik, akrabalık ilişkileri veya çalışma amacıyla Ürdün'de bulunan Suriyeliler oluşturmaktadır.⁵⁰ Böylece Suriyeli mülteciler Ürdün nüfusunun yaklaşık yüzde dokuzunu oluşturmaktadır.

Suriye iç savaşının başından beri açık kapı politikası izleyen Ürdün, resmiyette, Suriye'de yaşayan Filistinliler⁵¹ Iraklı göçmenler ve bekâr erkekler dışında pasaportu olan tüm Suriyelilerin ülkeye girişine izin vermektedir.⁵²

48 Choucair, ss.3-4.

49 Daha fazla bilgi için bakınız Paul Lalor, "Jordan, Israel and Palestine: looking beyond the peace process," *Disarmament Forum*, No. 1 (2001), ss.34-39; Nur Köprülü, "Monarchical Pluralism or De-democratization: Actors and Choices in Jordan," *Insight Turkey*, 14, No. 1, 2012, ss.71-92.

50 ABD Kongresi raporuna göre de ülke de Aralık 2014 itibarıyla kayıtlı 618,000 den fazla mülteci vardır. Bakınız Sharp, s.5.

51 Kısıtlamalara rağmen 15.000 e yakın Suriye'de yaşayan Filistinlinin Ürdün'e mülteci olarak geldiği tahmin edilmektedir. SNAP Report, "Syria Needs Analysis Project Report," Q3, 2014, 13 Kasım 2014, s. 74.

52 Oram Raporu, "Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar Ve Öneriler," Rapor No. 189, 2014, s.23

Fakat Suriye ile iki sınır kapısının bulunduğu bölgelerde tam güvenli olmadığından geçişler sınırın diğer noktalarından yapılmakta olup bazı durumlarda pasaportu olmayan Suriyeliler de giriş yapmıştır. Geçişlerden sonra gruplar ilk olarak Ürdün ordusu askerleri tarafından karşılanıp daha sonra kayıt için Ürdünlü yetkililerin ve BMMYK temsilcilerinin görev yaptığı Geçici Koruma Merkezleri'ne getirilmektedirler. Kayıt olmayı tercih etmeyen, resmi kurumlardan gizlenebilmiş Suriyelilerin olduğu da bilinmektedir.

Hemen hemen yarısının çocuklardan oluştuğu Suriyeli mülteci nüfusunun %80-85'i kamplar dışında ülkenin oldukça fakir Suriye sınırına yakın kuzey bölgelerindeki İrbid, Mafrak, Amman ve Zarka gibi şehirlerde, %20-25'i de Mafrak ve Azrak'daki kamplarda yaşamaktadırlar.⁵³ Ülkede toplam üç kalıcı kamp bulunmaktadır. Suriyelilerin kamptan çıkıp şehirde yaşayabilmeleri için bir Ürdün vatandaşının kefilliğine ihtiyaçları vardır. İşyeri sahipleri, akrabalar veya para ödenen kişiler Suriyelilerin kefil olmaktadır.

Mültecilerin barınma, yiyecek, sağlık hizmetleri, eğitim ve altyapı (elektrik, su, kanalizasyon) gibi konulardaki sürekli ihtiyaçları Ürdün'ün kamu hizmetlerine ek bir külfet getirmektedir. Mafrak and Ramtha gibi bazı yerleşim bölgelerindeki yoğunlaşmadan dolayı mal ve hizmet fiyatlarının arttığı, ev kiralalarının yükseldiği, kamu hizmetlerine ve kaynaklarına erişimin zorlaştığı, istihdam olanaklarının azaldığı sıklıkla raporlarda bahsedilmektedir. Bu yüzden Ürdünlüler arasında genel olarak Suriyeli mültecilere karşı bir hoşnutsuzluk bulunduğu ve Ürdünlüler'in Suriyelilerin kamplarda tutulmasını istediği ifade edilmektedir.⁵⁴ Ürdün'e gelen mültecilerin hem ekonomik yük oluşturdukları, hem de ülkeyi istikrarsızlaştırabileceğine dair kuşku vardır. Sınır bölgelerinde yaşayan Ürdünlüler Suriyelilerin gelişinden oldukça rahatsızlık duymaktadırlar; hatta zaman zaman gerilimler oluşmaktadır. Tüm bunların uzun vadede ülkede sosyal huzursuzluk getireceği düşünülmektedir. Zaman zaman yerel halk ve Suriyeliler arasında anlaşmazlıkların olduğu, Tawilah gibi bazı kentlerde birkaç Suriyelinin suça karışmasından dolayı kentteki tüm Suriyelilerin kriminilize edildiği ve kovulduğu yönünde haberler de basına yansımaktadır.⁵⁵

Ürdün yönetimi için Suriyelilerin oluşturduğu ekonomik yük kadar olası sınır güvenlik tehdidi ve iç güvenlik tehdidi de söz konusudur. Özellikle Suriye sınırından mülteci olarak El-Kaide bağlantılı kişilerin geçişinden endişe edil-

53 "Jordan Response Plan for the Syrian Crisis, Executive Summary," 2015 http://static1.squarespace.com/static/522c2552e4b0d3c39ccd1e00/t/54acc46be4b0f42962ffd5a2/142060861.9313/JRP_Executive+Summary_WEB.pdf. (Erişim tarihi: 14.04.2015).

54 "Analysis of Host Community-Refugee Tensions in Mafrak, Jordan," Ekim 2012, *Mercy Corps*, <https://data.unhcr.org/syrianrefugees/download.php?id=2958>. (Erişim tarihi: 14.04.2015).

55 David Schenker, "Jordan's King Abdullah Comes to Washington," *Policywatch* 2342, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/jordans-king-abdullah-comes-to-washington1>. (Erişim tarihi: 13.04.2015)

mehtedir. Bu tehdit algısının belirgin sonuçları olmuştur. Özellikle 2014'ün yaz aylarından beri, yani IŞİD'in sınır bölgelerindeki güvenlik tehdidinin artmasına ve ülkedeki Suriyeli mültecilere IŞİD'den kaçan Iraklıların da eklenmesine paralel olarak açık kapı politikasından vazgeçmiştir. Suriyelilerin ve Iraklıların girişlerine kısıtlamalar getirilmiştir. Hava yoluyla bu iki ülkeden gelenlere vize verilmesi uygulamasından vazgeçilmiştir. Ürdün ordusu Temmuz ayında sınırın Suriye tarafında tarafsız bölge (no man's land) oluşturmuş, çok sayıda mülteciyi Eylül ayına kadar burada bekletmiş, çok sınırlı insani yardım sağlamıştır. Ürdün Hükümetinin beyanlarına göre bekleyenler ancak Eylül ayında Azrak kampına kabul edilmişlerdir. Ayrıca Ürdün ordusu bu bölgeye insani yardım kuruluşlarının erişimine de izin vermemiştir. Eylül'den itibaren Ürdün birçok Suriyeliyi eksik-geçersiz belge veya Suriye'ye gidip geldikleri gerekçesiyle sınır dışı etmiştir. Kasım ayında da Ürdün Suriyeli mültecilere sınırını resmi olarak kapatmıştır.⁵⁶ Aynı zamanda içeride de kontrol arttırılmış, 14 Temmuz'dan sonra Ürdün Hükümeti başlattığı yeni bir düzenleme ile BMMYK'dan veya diğer yardım kuruluşlarından bile koruma hizmeti ve yardım alırken Suriyelilerin Ürdün hükümeti tarafından sağlanan izin belgelerini göstermelerini istemiştir.⁵⁷

Ürdün Suriye'den mülteci akımının başlangıcından beri bunu bir tehdit olarak sunmuş, mümkün olduğunca sorunu bölgesel ve uluslararası forumlara taşımaya çalışmıştır. Özellikle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin geçici üyesi sıfatıyla mülteciler konusunun gündemine alınması için çaba sarf etmiştir. Çeşitli ülke ve kuruluşlardan yardım ve yük paylaşımı istemiştir. 1951 Mülteciler Konvansiyonu ve 1967 Ek Protokolünü imzalamamış olsa da, BMMYK ile İçişleri bakanlığı arasında 1998'de imzalanan Mutabakat Zaptı çerçevesinde BMMYK hem sığınmacıların durumlarını belirlemekten hem de taleplerini yönetmekten sorumludur. Fakat BMMYK tarafından mültecilik statüsü onaylanmış olsa da veya geçici statü altında olup kart sahibi olsa da sığınmacıların Ürdün yasalarına göre herhangi bir statüsü, çalışma ve oturma izinleri yoktur.⁵⁸ Bu yüzden bu kişiler devamlı yardım talep eden durumundadırlar. BMMYK Ürdün'deki sığınmacı ve mültecilerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Suriyeli ailelere aylık nakdi yardımda bulunmaktadır (yaklaşık 570 dolar).⁵⁹ Aşağıdaki tabloda görüleceği üzere BMMYK Ürdün'e önemli miktarlarda finansal destek sağlamaktadır, bu miktar 2011'de 43.620.558 iken 2015'te 404.432.393 şeklinde kaydedilmiştir.⁶⁰

Ürdün'ün finansal destek talebi BMMYK ile sınırlı değildir. Birçok ülke ve kuruluştan sadece mülteci/sığınmacılar konusunda değil kendi kalkınması

56 Schenker, ss.1-2.

57 SNAP Report, ss.65, 74.

58 ORSAM Raporu, s. 23.

59 A.g.e, s. 24.

60 Sayılar UNHCR Global Appeal Reports, Jordan'dan alındı.

konusunda da yardım talep etmektedir. Ürdün'ün sıklıkla kullandığı temel argümanları şunlardır: Suriye ile ikili ticaretin devam ettirilememesi ve Suriye üzerinden transit ticaretin durması Ürdün'ün ekonomisine zarar vermiştir; her ne kadar mültecilere yardım sağlansa da eğitim ve sağlık hizmetleri üzerine binen yük ve temel hizmetlerin kalitesinin düşmesi ve kısıtlı olan su kaynakları konusu gibi yan etkiler vardır; mülteci yükü paylaşımı, hem kendisinin hem de bölge istikrarı için kalkınmanın sürdürülmesi ve bu konuda desteklenmesi herkesin yararına olacaktır. Bu argümanlar tüm diplomatik görüşmelerde sürekli vurgulamakta, müzakerelerde Ürdün'ün elini güçlendirmektedir. Örneğin Kral II. Abdullah Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda 24 Eylül 2014 tarihinde yaptığı konuşmasında, 28 Mart 2015 tarihinde 26. Arab Ligi Toplantısında ve televizyonda yayınlanan röportajlarında da ülkesinde yaklaşık bir buçuk milyon mülteci olduğunu bunun nüfusun yüzde 25'ini oluşturduğunu ve bunların yaklaşık yüzde 90'ının kamplar dışında yaşadığını ifade etmiştir. Bu konuşmalarda Birleşmiş Milletlere mülteci konusunda verdiği katkıdan dolayı teşekkür ederken, uluslararası yardımların sadece masrafların yüzde 25'ini karşıladığını söylemiş, hem uluslararası topluma hem de Arap ülkelerine yük paylaşımı konusunda çağrıda bulunmuştur.⁶¹

Hatta Ürdün daha fazla yardım alabilmek için ülkedeki Suriyelilerin sayısını fazla göstermek, özellikle savaş öncesi ülkede bulunan kişileri de ekonomik kaygılarla resmi sayılara dâhil ettiği sık sık dile getirilmektedir.⁶² Ayrıca kamplardan ayrılanlar olsa da, o kişiler için de kamplara yardım sağlandığı ifade edilmektedir.⁶³ Aşağıda görüleceği gibi BMMYK'in 2013-2015 arasındaki raporlarındaki sayılar bu ithamı desteklemektedir, çünkü sadece yıllara göre ülkede bulunan Suriye ve Irak kökenlilerin sayısını gösteren raporlar yayınlanmış ve bu rakamlar bu kişilerin ne zaman giriş yaptığını yansıtmayacak şekilde düzenlenmiştir.

---

61 Charlie Rose interview with King Abdullah II on Syrian Refugees, CBS TV Station, 5 Aralık 2015, [https://www.youtube.com/watch?v=F3jNfK4Wg00.](https://www.youtube.com/watch?v=F3jNfK4Wg00;); Remarks by His Majesty King Abdullah II At the Plenary Session of the 69th United Nations General Assembly New York, US, 24 Eylül 2014, http://kingabdullah.jo/index.php/en_US/speeches/view/id/546/videoDisplay/0.html. (Erişim tarihi: 13.04.2015); Speech of His Majesty King Abdullah II At the 26th Arab Summit Sharm El Sheikh, Egypt 28 March 2015. http://kingabdullah.jo/index.php/en_US/speeches/view/id/555/videoDisplay/0.html. (Erişim tarihi: 13.04.2015)

62 Schenker, ss.1-2.

63 ORSAM Raporu, s. 24.

Tablo 1. Ürdün'deki Sığınmacı ve Mültecilerin Yıllara ve Kaynak Ülkelere Göre Dağılımı

	Kaynak ülke	2011	2012	2013	2014	2015
Sığınmacı	Suriye	-	-	1.254.950	1.410.520	1.324.210
	Irak	58.000	29.500	24.730	23.290	20.790
	Irak(kayıtlı olmayan)	442.000	419.900	419.900	?	35.220
	Diğer	300	1.000	1.350	1.800	2.260
Mülteci	Suriye	-	-	490	490	490
	Irak	-	1.200	1.200	1.600	900
	Diğer	800	700	790	740	680
Toplam		503.111	454.312	1.705.513	1.440.454	1.386.565

Kaynak: UNHCR Global Appeal Updates

BMMYK Ürdün'e 2012'den beri özel önem vermektedir. BMMYK Yüksek Komiseri António Guterres 2015 yılı için Ürdün'ün Suriyeli mültecilerin ihtiyaçlarını karşılamak için üç milyar dolara ihtiyacı olduğunu ve de Dünya Bankasının Ürdün'e orta gelir düzeyi ülke olduğu için yardım sağlamadığını da belirterek, uluslararası toplumu yardıma çağırmıştır.⁶⁴

Petrol zengini Körfez ülkeleri de Suriyeli mülteciler konusunda finansal yardım sağlamakta, yardımların bir kısmı Ürdün merkezi hükümetine ve yerel yönetimlere direkt verilmektedir. En büyük mülteci kampı Zaatarı Kampından sonra kurulan 'Ürdün-Emirlikler' Kampı tamamen Birleşik Arap Emirliği tarafından finanse edilmekte olup çok iyi şartlara sahiptir. Bu kampta hangi Suriyelilerin kalacağına da Birleşik Arap Emirlikleri karar vermektedir. Diğer Körfez ülkeleri de ciddi yardımlarda bulunmaktadırlar.⁶⁵ Örneğin, Kuveyt 2015 yılı başında 18 milyon dolarlık bir yardımda bulunmuş, bu yardımın Ürdün'ün kuzeyindeki Irbid ve Mafrak gibi illerin sağlık ve belediye hizmetlerinin geliştirilmesi için kullanılmasına karar verilmiştir.⁶⁶

Ürdün bölge ülkeleri dışındaki gelişmiş ülkelerden de mülteci yük paylaşımı ve bölgenin güvenliği ve barışı için Ürdün'ün hayati önemi tezleriyle

64 Khetam Malkawi , "Jordan, UNHCR need over \$3b to cover Syrian refugee needs in 2015," 14 Ocak 2015, <http://jordantimes.com/jordan-unhcr-need-over-3b-to-cover-syrian-refugee-needs-in-2015> (Erişim tarihi: 14.04.2015).

65 ORSAM Raporu, s. 23.

66 Omar Obeidat, " \$18 million Kuwaiti grant to support health, municipal sectors in northern governorates," 23 Kasım 2014, <http://jordantimes.com/18-million-kuwaiti-grant-to-support-health-municipal-sectors-in-northern-governorates> (Erişim tarihi: 14.04.2015)

maddi yardım almaya çalışmaktadır. Örneğin uzun karşılıklı görüşmelerin sonunda Almanya 2015 yılında 193 milyon Euro yardım yapacağına söz vermiştir.⁶⁷ Yeni Zelanda da yardımlarını devam ettireceğini ve arttıracığını ikili görüşmelerde beyan etmiştir.⁶⁸ ABD de Ürdün'e Suriyeli mülteciler konusunda yardımda bulunmaktadır. 2012'den beri yaklaşık 445 milyon dolarlık insani yardım sağlanmıştır.⁶⁹

Direkt talep edilen yardımlar dışında Ürdün bazı dolaylı yollarla da dış yardımı ülke kalkınmasına kanalize etmeye çalışmaktadır. Ülkeye yönetilen tüm mülteci finansmanları Ürdün hükümeti kontrolünden geçmektedir. Mültecilere yardım sağlamak isteyen sivil toplum kuruluşları Planlama ve Uluslararası İşbirliği Bakanlığı'ndan onay almak zorunda bırakılmışlardır. Herhangi bir projeye onay verilirken bu projenin Ürdünlülere de önemli bir yarar sağlaması, örneğin yararlanıcılarının yaklaşık %30-50'sinin Ürdünlü olması şartı koyulmuştur.⁷⁰ Alınan uluslararası yardımlar sayesinde Ürdün, Lübnan ve Türkiye ile karşılaştırıldığında mülteciler konusunda en az mali yük altında kalan ülke durumundadır.⁷¹

Tüm diğer mülteci alan komşu ülkeler gibi Ürdün için de mültecilerin ülke güvenliği ve kamu düzeni için tehdit oluşturabileceği düşünülmektedir. Örneğin Kral II. Abdullah kendisine bu konuda sorulan bir soruya şu şekilde cevap vermiştir. "Tabii ki her zaman mültecilerin güvenlik tehdidi oluşturması mümkün. Problemin bir kısmı şununla ilgili: bu kadar yüksek sayıda kişi giriş yapıyor; teknik olarak bunların hepsi mülteci değil, bunların içinde bazı kötü elmalar var."⁷² Bu bağlamda, Ürdün rejimi ülke güvenliğinin öncelikleri olduğu ve gerekirse bu konularda önlem alabileceklerini, silahlı kuvvetleri ve güvenlik güçlerini kullanacakları yönünde mesajlar vermektedirler.⁷³

67 "Germany to provide 193m euros in development aid to Jordan," 25 Şubat 2015, <http://jordantimes.com/germany-to-provide-193m-euros-in-development-aid-to-jordan>, (Erişim tarihi: 14.03.2015).

68 "Kingdom needs more int'l aid to sustain services to refugees," 28 Ocak 2015, <http://jordantimes.com/kingdom-needs-more-intl-aid-to-sustain-services-to-refugees---king>, (Erişim tarihi: 14.03.2015)

69 Sharp, s.3.

70 SNAP report, s.75.

71 UNESCO'nun 2013 raporuna göre Ürdün'ün mülteci konusundaki ihtiyaçlarının yaklaşık %73 ü dış kaynaklardan sağlanırken, Lübnan için bu oran %68, Irak için % 54, Türkiye için %37'dir. Detaylı bilgi için bakınız. "How Humanitarian Funds For The Syria Crisis Were Spent," Covering January to December 2013 Syria Humanitarian Assistance Response Plan / Regional Response Plan. <http://www.unesco.org/science/syria/Syriacrisis-achievementsreportforKuwaitConference2.pdf>.

72 "Charlie Rose interview with King Abdullah II on Syrian Refugees," CBS TV Station, 5 Aralık 2015, <https://www.youtube.com/watch?v=F3jNfK4Wg00>.

73 Interview with His Majesty King Abdullah II By: Jumana Ghneimat For: Al Ghad, 10 Augustos 2014, http://kingabdullah.jo/index.php/en_US/interviews/view/id/514/videoDisplay/0.html. (erişim tarihi: 13.04.2015)

Ürdün rejiminin Suriyeli mültecilere ilişkin diğer bir kaygısı da zamanla ülkedeki hassas siyasi dengeleri değiştirebilme ve Haşimi rejimini tehdit edebilme potansiyelleridir. Her ne kadar mülteci nüfusunun ne kadarının İslamcı olduğu tahmin edilemiyor olsa da ülkedeki Filistinliler gibi Müslüman Kardeşlere daha yakın bir çizgide olabilecekleri düşünülmektedir. Hatta bu yüzden Rejimin mülteci kamplarındaki dini ve siyasi faaliyetler konusunda istihbarat çalışması yapıldığı düşünülmektedir.⁷⁴

Ürdün'ün IŞİD'e Karşı Koalisyon Katılımı

IŞİD meselesi Ürdün için güvenlik ve iç politika tehdidi olabilecek kapasitedir. 2006'da öldürülene kadar El-Kaide'nin Irak liderliğini yürüten Abu Musab al-Zarqawi, Ürdünlü'dür. Haşimi Krallık ailesinin de düşmanı olduğunu açıkça ilan etmiştir. Ayrıca birçok Ürdünlü'nün Irak'ta ABD'ye karşı El-Kaide saflarında savaşmaya gittikleri ve bunlardan yaklaşık 1000'inin 2003-2007 arasında Ürdün'e döndüğü bilinmektedir. Bunlardan bazıları hapiste bazıları da gözetim altında tutulmuşlardır.⁷⁵ Bu yüzden IŞİD ortaya çıkmadan bile Ürdün'de cihatçı potansiyelinin yüksek olduğu öngörülmüştür.

Aynı zamanda vatandaşları IŞİD'e en fazla katılan ülkelerden biri Ürdün'dür. IŞİD'in Ürdün'deki gençleri kendi tarafında çekmek için faaliyetlerde bulunduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda üç milyon dolar ayırdığı, militan devşirme ofisi açtığı, özellikle %25 işsizlik oranına sahip, Ma'an bölgesinde faaliyette olduğu tespit edilmiştir. RAND'ın raporuna göre genel olarak Ürdün'de özel olarak bu bölgelerde genç işsizliği krizi vardır.⁷⁶ Kral II. Abdullah'ın CBS isimli Amerikan Televizyonuna verdiği röportajda da her ne kadar Ürdün'ü referans olarak göstermese de genç işsizliği ile IŞİD'in militan devşirme başarısı arasında bir bağlantı kurulduğu ve Ürdünlü yetkililerin bundan endişelendiği sonucu çıkmaktadır. IŞİD'e katılımların en önemli nedenlerinden birinin militanlara verilen yüksek maaş olduğunu ve bunun gençleri cezbedtiğini, çünkü bu miktarın silahlı kuvvetlerde çalışan askerlere verilen maaştan yüksek olduğunu ifade etmiştir. Hatta bu yüzden hava saldırılarıyla öncelikle IŞİD'in petrol gelirlerinin önüne kesmeye çalıştıklarını söylemiştir. Ek olarak İsrail-Filistin meselesinin de, örneğin 2014 yazında Gazze'de yaşananların da IŞİD'e katılımları çok arttırdığını iddia etmektedir.⁷⁷

74 "The Syria crisis is keeping Jordan's King Abdullah on his toes," 17 Eylül 2013, <http://www.haaretz.com/news/middle-east/.premium-1.547296> (Erişim tarihi: 13.04.2015)

75 Dessouki ve Kheir, s. 263.

76 "Is Jihad Coming to Jordan?" You tube video, <https://www.youtube.com/watch?v=25dwG-wTtIE>, Ryan Andrew Brown, Louay Constant, Peter Glick, and Audra K. Grant, "Youth in Jordan: Transitions from Education to Employment," 2014, http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR500/RR556/R...

77 Charlie Rose interview.

Ürdün içerisinde IŞİD'e verilen destek konusunda tam olarak netlik mevcut değildir. Steven Simon'a göre 2014 yılının temmuz ayı başında Amman yakınlarındaki Ma'an'daki gösterilerde her ne kadar IŞİD bayrakları göze çarp- sa ve de Ürdünlülerden destek bulduğu yönünde söylentiler olsa da IŞİD'in Ürdün içinde kuvvetli bir destek bulabilmesi mümkün değildir.⁷⁸ Bunun se- bep ve göstergeleri şunlardır: Birincisi, bu ülkedeki selefi-cihatçı eğilimliler IŞİD'in meşru bir yapılanma olmadığını düşünmektedir. En güçlü İslami grup olan İslami Hareket Cephesi, IŞİD'in Ürdün için tehdit ve tehlike ol- duğunu ilan etmiştir. İkincisi, sosyal medya ve facebook kullanıcılarına dair gözlemlere göre IŞİD karşıtlığı ve Ürdün silahlı kuvvetlerine destek verenlerin sayısı oldukça yüksektir.⁷⁹ Üçüncüsü, Irak'takinin aksine Ürdün'deki aşiretler de IŞİD'e destek vermemektedirler, çünkü Ürdün Krallık rejimi ile hem pat- ronaj hem de karşılıklı bir bağımlılık ilişkileri var. Dördüncüsü, Ürdün polis güçleri protestolarda halka sertlikle davranmamak ve olabildiğince az can kay- bı yaşanması için oldukça tedbirli davranmaktadır. Bu da IŞİD'in gösterileri manipüle etmesine imkân tanımamaktadır. Aynı zamanda Krallık içeriden gelecek bir tehdidi önlemek için Haziran 2014 tarihinde anti-terör yasası çı- karmış ve muhalif ve radikal gruplar üzerindeki kontrollerini arttırmıştır. Yak- laşık 200-300 İslamcı bu yasaya dâhilinde tutuklanmıştır.⁸⁰ Örneğin Ürdün Müslüman Kardeşler Örgütünün liderlerinden Zaki Bani Irshid anti-terör ya- sasına dayanılarak Ürdün'ün komşu ülkelerle ilişkilerini bozduğu gerekçesiyle 20 Kasım 2014'te tutuklanmıştır.⁸¹ Fakat bu tutuklamaların güvenlik endi- şelerinden ziyade siyasi olduğuna ve özellikle muhalefeti sindirmeye dayalı olduğu düşünülmektedir.

Tüm bunlara rağmen IŞİD Ürdün için açık bir tehdittir. Örneğin, IŞİD Youtube'da yayınlandığı bazı videolarda düşman hedeflerinden birinin Ürdün olduğunu söylemektedir. Özellikle Irak sınırından IŞİD militanlarının ülke- ye sızabileceğine dair makul kuşkuvar mevcuttur. Bu yüzden, sınır güvenliği önemli görülmektedir. Fakat IŞİD'in bunu göze alamayacağı, çünkü olası bir Ürdün saldırısına ABD ve İsrail'in hemen cevap verebileceği ihtimali çok güç- lüdür ve IŞİD'in bunu değerlendirebilecek stratejik akla sahip olduğu düşü- nülmektedir.⁸²

Ürdün IŞİD'a karşı yapılan Uluslararası Koalisyon'un yaptığı *Operation Inherent Resolve* şeklinde adlandırılan operasyona askeri hava saldırılarına katkı- larak ve istihbarat ve diplomatik işbirliği sağlayarak destek vermektedir. ABD

78 Steven Simon, "How Vulnerable is Jordan?," *Middle East Institute*, 5 Ağustos 2014, <http://www.mei.edu/content/at/how-vulnerable-jordan>. (Erişim tarihi: 13.04.2015)

79 A.g.e.

80 Schenker, ss.1-2.

81 Areej Abuqudairi, "Jordan Brotherhood arrest sparks questions," 24 Kasım 2014, <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/11/jordan-brotherhood-arrest-sparks-questions-20141123135412923885.html> (Erişim tarihi: 13.04.2015)

82 Simon, ss.1-2.

Kongresi'nin raporuna göre Ürdün 60'ı F-16 olmak üzere 85 uçakla IŞİD'a karşı hava saldırılarına destek vermekte, fakat kara harekâtına asker göndermemektedir. Bunun sebebi Ürdün askerlerinin katılımının Krallığı IŞİD'in hedefi haline getirebileceği korkusudur. Ürdün'ün sağladığı en önemli destek istihbarat paylaşımı, Suudi Arabistan'ın yardımıyla Irak Özel Askeri Güçlerinin ve Beşar Esad'ın rejimini yıkacağı düşünülen Suriyeli muhaliflerin Ürdün topraklarında eğitimidir.⁸³ 1700 tane de Amerikan askeri Ürdün'ün güvenliğini konsolide etmek için Ürdün'de bulunmaktadır. Ürdün ayrıca IŞİD'in rehini aldığı Amerikalı gazeteci James Foley'in kurtarılması için yapılan operasyona da katılmıştır.⁸⁴ Siyasi olarak da Batı Irak, Doğu ve Güney Suriye'deki Sünni aşiretlerin desteğini sağlamaya çalışmıştır. Bu aşiretlerin silahlandırılarak Ürdün'e sınır bölgelerinden olası IŞİD sızmalarını önlemek şeklinde de resmi bir strateji geliştirmiştir.⁸⁵

Ürdün IŞİD'e karşı koalisyonla ivedikle ABD ile çok yakın çalışarak destek vermekte olduğu desteği de geleneksel dış politikasına uyumlu bir şekilde iyi pazarlamaya çalışmaktadır. Öncelikle ABD'nin çok iyi bir müttefiki olduğu fikrini daha da güçlendirmek istemektedir. Bunun askeri yardım konusunda birçok getirisi vardır. Örneğin Aralık 2013'te yapılan 'Eager Lion' tatbikatı çerçevesinde 6000 askerini Ürdün'e gönderen ABD Başkanı Barack Obama 14 Şubat 2014'te şunu söylemiştir. "Dünya'nın her yerinde Ürdün Kralı Abdullah ve Ürdün halkı dışında başka bu kadar hızlı davranan güvenebileceğimiz ancak birkaç tane arkadaş, dost ve müttefikimiz var".⁸⁶ Bu sözler Condoleezza Rice'in Irak işgali sırasında yani on yıl önce söylediklerini hatırlatmaktadır. "ABD, teröre karşı verilen savaşta Ürdün'den daha yakın bir müttefik bulamaz, aynı zaman Ürdün de ABD'den daha iyi bir arkadaş bulamaz."⁸⁷ Müttefikliğin güçlendirilmesinin de güvenliğin yanı sıra ekonomik ilişkiler de önemli rol oynamaktadır. Son yıllarda Ürdün'e en önemli yardım daha önce de olduğu gibi ABD'den gelmektedir. Bölgedeki istikrarsızlıktan rahatsızlık duyan ABD Ürdün'e mali dış yardımını arttırarak devam ettirmektedir. 2014 yılı için Ürdün aldığı 675,900 milyon dolar ile, ABD'den İsrail (3 075 000 milyon dolar) ve Mısır'dan (1 556 489 milyon dolar) sonra en fazla dış yardım alan ülke olmuştur.⁸⁸ 2015 yılı için, 300 milyon dolarlık askeri yardım ve 360 milyon dolarlık ekonomik yardım verilmesi öngörülmüştür. Ayrıca "bölgedeki istikrarsızlıkların sebep olduğu ekstra harcamalar için" de

83 "The Syria crisis is keeping Jordan's King Abdullah on his toes".

84 Sharp, s.1.

85 "Jordan to arm Sunni tribes in Iraq, Syria," 5 Ocak 2015, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/01/jordan-arming-sunni-tribes-iraq-syria.html#ixzz3XH0pUy9E>. (Erişim tarihi: 13.04.2015)

86 "Remarks by President Obama and His Majesty King Abdullah of Jordan after Bilateral Meeting", 5 Aralık 2014; <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/12/05/remarks-president-obama-and-his-majesty-king-abdullah-jordan-after-bilat>. (Erişim tarihi: 14.04.2015)

87 William M. Arkin, "Keeping Secrets in Jordan", Washington Post, 16 Aralık 2005.

88 Congressional Budget Justification FOREIGN ASSISTANCE SUMMARY TABLES Fiscal Year 2014, <http://www.state.gov/documents/organization/208292.pdf>. (Erişim tarihi: 23.03. 2015).

340 milyon dolar ayrılmış, bunun Suriye ve Irak sınır bölgelerinin güvenliği için kullanılabileceği ifade edilmiş, gerekli olursa da ABD Savunma Bakanlığı'nın ek ödeme yapabileceği raporlanmıştır.⁸⁹

IŞİD'e karşı oluşturulan koalisyonla destek vererek aynı zamanda bölge ülkeleriyle ilişkilerini daha da geliştirilmeye çalışılmaktadır. Örneğin Bağdat hükümeti Ürdün'den teröre karşı mücadelesinde destek istemektedir, işbirliği kurmaya çalışmaktadırlar.⁹⁰ Bahreyn Hava Kuvvetleri koalisyona katıldıkları için Ürdün ordusuna hava jetleri hediye etmişlerdir.⁹¹

Koalisyona verilen desteğin olası olumsuz etki ve sonuçları Ürdün tarafından göz ardı edilmemektedir. Bunlardan en önemlisi IŞİD'in 3 Ocak 2015'te bir aydır elinde tuttuğu Ürdün vatandaşı F-16 pilotu Mu'aadh Kasasbeh'i yakarak öldürmesi ve buna dair görselleri sanal âlemde paylaşmasıdır. IŞİD'in Kasasbeh'i infaz etmesinin nedeni Ürdün'ün El-Kaide'nin 2005'te Amman'daki otel saldırılarına karışan Iraklı kadın intihar bombacısı Sajida al-Rishawi hakkında idam kararı vermesidir. IŞİD eğer Ürdün al-Rishawi'yi kısa süre içinde salıvermezse rehin aldığı Ürdünlü pilotu hemen öldürmekle tehdit etmiştir. Fakat Ürdün IŞİD'in talebini yerine getirmemiş ve IŞİD pilotu öldürmüştür. Bunu üzerine Ürdün de Sajida al-Rishawi ve Ziad al-Karbouli isimli IŞİD mensubu bir militanı idam etmiştir. Bu pilot Koalisyon Güçlerinin IŞİD'a esir düşen ve öldürülen ilk pilotu olmuştur. Bu olay hükümetin IŞİD karşıtı söylemini daha da sertleştirmesi sebep olmuştur.⁹² Pilotun öldürülmesini takip eden günlerde Ürdün Koalisyon güçleriyle birlikte günlerce IŞİD mevzilerine hava saldırısı düzenlemiştir. Ürdün Kraliyet Hava Kuvvetleri Generali Mansour Jabour yaptığı bir basın toplantısında koalisyon güçlerine katıldıklarından beri 7000'e yakın IŞİD militanın öldürdüklerini ve IŞİD'in askeri gücünün %20 sini yok ettiklerini açıklamış "kendilerine IŞİD diyenlere karşı savaşta İslam'ı savunmak ve öldürülen şehit pilotun intikamını almak için bulunuyoruz" şeklinde beyanatta bulunmuştur.⁹³ Bu beyandaki sayıların abartılı olacağı olasıdır.

Bu olayın aynı zamanda bazı dış politika çıktıları olmuştur. Koalisyonun ana yürütücüleri olan ABD ve Birleşik Krallığın Ürdün'e verdiği desteğin artmasına sebep olmuştur. Kral Abdullah öldürülen pilotun video görüntülerinin

89 Sharp, s.2.

90 Raed Omari, "Iraq seeks Jordan's help to fight terrorism," 23 Kasım 2014, <http://jordantimes.com/iraq-seeks-jordans-help-to-fight-terrorism>, (Erişim tarihi: 23.03. 2015).

91 "Bahrain sends Jordan warplanes to fight Daesh," 16 Şubat 2015, <http://www.albawaba.com/news/bahrain-sends-jordan-warplanes-fight-daesh-657474>, (Erişim tarihi: 23.03. 2015)

92 "Jordan executes ISIS jihadists: Female suicide bomber among two put to death in dawn hangings in retaliation for terrorists releasing video of pilot being torched to death in cage," <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2938199/Burned-alive-cage-ISIS-release-video-claiming-horrifying-murder-captured-Jordanian-pilot.html#ixzz3VI mjhNfA> i (Erişim tarihi: 23.03.2015)

93 Ahmed Hussein, "Jordan confirms killing 7000 ISIL terrorists," 8 Şubat 2015, <http://www.iraqnews.com/baghdad-politics/jordan-confirms-killing-000-isil-terrorists/>, (Erişim tarihi: 23.03.2015)

internete yüklenmesinden hemen sonra ABD'ye bir ziyaret gerçekleştirmiştir. ABD Başbakanı Barack Obama, Kral Abdullah ile yaptığı görüşme sonucunda Savunma Bakanlığı'na talimat vererek Ürdün'ün IŞİD'le mücadele etmesi için ihtiyacı olan tüm silahların hemen gönderilmesini istemiştir.⁹⁴

Fakat genel olarak Ürdün'deki bir çok kesim, IŞİD ile savaşa dâhil olmasından rahatsız olmaktadır. Bu savaşın kendilerinin savaşı olmadığını, Ürdün'ü IŞİD'in hedefi haline getireceği ve ülke içi istikrarı bozabileceğini düşünmektedirler.⁹⁵

Hem mülteci yükü hem de IŞİD'le olan mücadelesinden dolayı 2014 yılında Ürdün'ün aldığı dış yardım 1.03 milyar dolara erişmiştir. Bu da 2011'e kıyasla üçte birlik bir artış anlamına gelmektedir. Uluslararası Para Fonuna göre Nisan 2014-Mart 2014 arasında toplam Ürdün'ün alacağı toplam yardım ve kredi miktarı 2,5 milyar dolara ulaşmıştır.⁹⁶ Ayrıca ekonomik refah kaybı yaşıyor olsa da bunun oranı 1,5 i geçmemektedir, fakat kayıp örneğin Lübnan için %11 oranındadır.⁹⁷

Sonuç

Zorlu bir coğrafyada bulunan ve kırılgan bir ülke olan Ürdün'de Haşimi rejiminin devamı, ekonomik istikrar ve dış politika iç içe geçmiştir. Batı yanlısı ve barışçıl dış politika eğilimi ile rejim güvenliği ve ekonomik istikrar makimize edilmeye çalışılmaktadır. Tüm ikili ilişkilerinin ekonomik boyutu da mevcuttur, çünkü ekonomik istikrar da kaynak yoksunu Ürdün monarşisinin devamlılığı için hayati önemdedir, ancak bu şekilde istikrar sağlanabilmekte, popülist politikalar devam ettirilebilmektedir. Bu yüzden Haşimi Krallığı ABD ile sağlam müttefiklik ilişkisi, İsrail ve Arap ülkeleri ile iyi ilişkiler kurulması için çaba gösterilmektedir.

Bölgesel gelişmeler özellikle İsrail-Filistin meselesi Ürdün'ü 1950'lerden beri derinden etkilemektedir. Son yıllarda ise Suriye iç savaşı ve 2014 yazından itibaren faaliyetleri artan IŞİD ülke için ciddi iç ve dış güvenlik tehditleri ya-

94 "UPDATE 3-Pentagon nominee vows to resolve Jordan arms sales delays", 5 Şubat 2015, <http://english.alarabiya.net/en/News/middle-east/2015/02/05/Pentagon-nominee-vows-to-resolve-jordan-arms-sales-delays.html>, (Erişim tarihi: 23.02.2015)

95 David Schenker, 'Jordan's King Abdullah Comes to Washington', Policywatch 2342, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/jordans-king-abdullah-comes-to-washington1>. (Erişim tarihi: 13.04.2015)

96 Bu yardımların 600 milyon doları Körfez İşbirliği Konseyi, 340 milyon doları Dünya Bankası ve Japonya, 319 milyon doları AB, 177 milyon doları ABD ve 100 milyon doları Suudi Arabistan'tan sağlanmaktadır. Kalan 1 milyar dolarda Eurobond tarafından verilecektir. .

97 Elena Ianchovichina ve Maros Ivanic, "Economic Effects of the Syrian War and the Spread of the Islamic State on the Levant," Policy Research Working Paper 7135, Aralık 2014, http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/2014/12/08/000158349_20141208155229/Rendered/PDF/WPS7135.pdf.

ratmıştır. Filistinli mülteciler ile olan tecrübesinden ve ekonomik külfetinden dolayı Suriyeli mülteciler ülke için tehdit olarak görülmektedir. Ayrıca IŞİD, komşu ülkeleri istikrarsızlaştırdığı, sınır güvenliğini tehlikeye soktuğu, Ürdün içinden sempatzan bulma kapasitesinde dolayı Ürdün'ün için çok önemli bir güvenlik tehdidi haline gelmiştir.

Ürdün Suriye iç savaşını rejim güvenliği ve ekonomisi için fırsata çevirebilen nadir ülkelerden biridir. Geleneksel realist ve pragmatik dış politikasını devam ettiren Ürdün, bölgedeki istikrarsızlığın yayılmasını durdurmak ve radikalleşmeyi önlemek için kritik bir ülke olduğu argümanını öne çıkarılmaktadır. Özellikle Suriyeli mültecilerin ülkede oluşturduğu yük konusunu ve IŞİD'e karşı koalisyona verdiği desteği bölge ve uluslararası platformlarda başarılı şekilde işlemektedir. Bunun sonucunda uluslararası dış yardımları ve borç alımlarını arttırarak hem ekonomisini görece dengede tutmakta hem de Haşimi rejiminin devamını sağlanabilmektedir.

İki ülkenin de çıkarına olan ABD müttefikliği ekonomik kalkınma ve rejim konsolidasyonunu büyük oranda desteklemektedir. Ürdün IŞİD'e karşı koalisyona ivedikle ABD ile çok yakın çalışarak destek vermekte olduğu desteği de geleneksel dış politikasına uyumlu bir şekilde iyi pazarlamaya çalışmaktadır. Öncelikle ABD'nin çok iyi bir müttefiki olduğu fikrini daha da güçlendirmek istemektedir.

Her ne kadar halkın bir kısmı koalisyona verilen destekten rahatsız olsa da ülkedeki istikrar öncelikli konu olarak görülmektedir. Bu da rejime monarşi gücünü pekiştirme ve siyasi reformları devamlı öteleme fırsatı vermektedir. Bulunulan coğrafya içerisinde, Irak, Suriye, Lübnan ve Filistin toprakları gibi komşu ülkelerdeki durum düşünüldüğünde demokrasi-güvenlik ikileminin güvenlik kısmı genelde ağır basmakta, bu da rejimin iç ve dış politikasını hem halkı nezdinde hem de uluslararası platformlarda meşrulaştırmasını kolaylaştırmaktadır. Ürdün bu şekilde tüm olanlara rağmen bölgede Suriye krizinin başlangıcından beri olumlu bir uluslararası imaj yaratabilen nadir ülkelerden biri olmuştur.

Kaynakça

Abuqudairi, Areej, "Jordan Brotherhood arrest sparks questions," 24 Kasım 2014, <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/11/jordan-brotherhood-arrest-sparks-questions-20141123135412923885.html> (Erişim tarihi: 13.04.2015)

"Analysis of Host Community-Refugee Tensions in Mafraq, Jordan," Ekim 2012, *Mercy Corps*, <https://data.unhcr.org/syrianrefugees/download.php?id=2958>. (Erişim tarihi: 14.04.2015).

Arkin, William M., "Keeping Secrets in Jordan", *Washington Post*, 16 Kasım 2005.

"Bahrain sends Jordan warplanes to fight Daesh," 16 Şubat 2015,

<http://www.albawaba.com/news/bahrain-sends-jordan-warplanes-fight-daesh-657474>, (Erişim tarihi: 23.03. 2015).

Barari Hassan A. ve Christina A. Satkowski, "The Arab Spring: The Case of Jordan," *Ortadoğu Etütleri*, 3, No. 2 (2012), 41-57.

Brand, Laurie, *Jordan's Inter-Arab Relations: The Political Economy of Alliance Making*, (New York: Columbia University Press, 1994).

Brown, Ryan, Andrew; Louay Constant; Peter Glick ve Audra K. Grant, "Youth in Jordan: Transitions from Education to Employment," 2014, http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR500/RR556/R... (Erişim tarihi: 13.04.2015)

Choucair, Julia, "Illusive Reform: Jordan's Stubborn Stability," Carnegie Paper, 76, *Democracy and Rule of Law Project*, 2006.

Congressional Budget Justification Foreign Assistance Summary Tables Fiscal Year 2014, <http://www.state.gov/documents/organization/208292.pdf>. (Erişim tarihi: 23.03. 2015).

Dessouki, Ali E. Hillal ve Karen Abul Kheir, "Foreign Policy as a Strategic Asset: The Case of Jordan" in *The Foreign Policies of Arab States: Challenges of Globalization*, ed. Bahgat Korany and Ali E. Hillal Dessouki (Cairo: American University in Cairo Press, 2008), 253-283.

Efegil, Ertan, "Mısır'ın ve Ürdün'ün Dış Politikası," *Ortadoğu Analiz*, 5, No. 51 (2013), 19-28.

"Emerging Jordan 2006", *Annual Business Economic and Political Review*, Oxford Business Group, Cilt. 3.

"Germany to provide 193m euros in development aid to Jordan," 25 Şubat 2015, <http://jordantimes.com/germany-to-provide-193m-euros-in-development-aid-to-jordan>, (Erişim tarihi: 14.03.2015).

Ghneimat, Jumana, interview with His Majesty King Abdullah II for *Al Ghad*, 10 Ağustos 2014, http://kingabdullah.jo/index.php/en_US/interviews/view/id/514/videoDisplay/0.html. (Erişim tarihi: 13.04.2015).

"How Humanitarian Funds For The Syria Crisis Were Spent," Covering January to December 2013 Syria Humanitarian Assistance Response

- Plan/Regional Response Plan. <http://www.unesco.org/science/syria/SyriacrisisachievementsreportforKuwaitConference2.pdf> (Erişim tarihi: 10.04.2015).
- Hussein, Ahmed, “Jordan confirms killing 7000 ISIL terrorists,” 8 Şubat 2015, <http://www.iraqnews.com/baghdad-politics/jordan-confirms-killing-000-isil-terrorists/>, (Erişim tarihi. 23.03.2015).
- “Jordan Response Plan for the Syrian Crisis, Executive Summary,” 2015 http://static1.squarespace.com/static/522c2552e4b0d3c39ccd1e00/t/54acc46be4b0f42962ffd5a2/142060861.9313/JRP_Executive+Summary_WEB.pdf. (Erişim tarihi: 14.04.2015).
- “Jordan executes ISIS jihadists: Female suicide bomber among two put to death in dawn hangings in retaliation for terrorists releasing video of pilot being torched to death in cage,” <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2938199/Burned-alive-cage-ISIS-release-video-claiming-horrifying-murder-captured-Jordanian-pilot.html#ixzz3VImjhNfA> i (Erişim tarihi. 23.03.2015).
- “Jordan to arm Sunni tribes in Iraq, Syria,” 5 Ocak 2015, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/01/jordan-arming-sunni-tribes-iraq-syria.html#ixzz3XH0pUy9E>. (Erişim tarihi: 13.04.2015)
- Ianchovichina, Elena ve Maros Ivanic, “Economic Effects of the Syrian War and the Spread of the Islamic State on the Levant,” *Policy Research Working Paper* 7135, Aralık 2014, http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/1W3P/IB/2014/12/08/000158349_20141208155229/Rendered/PDF/WPS7135.pdf.
- “Is Jihad Coming to Jordan?” You tube video, <https://www.youtube.com/watch?v=25dwG-wTtIE>.
- Kaya, Mustafa, “Ürdün’de Toplumsal Muhalefet: Tunus Etkisi ve Değişen Retorik,” 23 Ocak 2011. <http://www.orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=1410> (Erişim tarihi: 23 Mart 2015).
- “Kingdom needs more int’l aid to sustain services to refugees,” 28 Ocak 2015, <http://jordantimes.com/kingdom-needs-more-intl-aid-to-sustain-services-to-refugees---king>, (Erişim tarihi: 14.03.2015).
- Köprülü, Nur, “Ürdün Haşimi Krallığı Ve Siyasal Liberalleşme Süreçleri: 2010 Parlamento Seçimlerinin İçsel V Bölgesel Dinamikler Açısından Bir Değerlendirmesi,” *Akademik Ortadoğu*, 5, No. 2 (2011), 43-60.
- Köprülü, Nur, “Monarchical Pluralism or De-democratization: Actors and Choices in Jordan”, *Insight Turkey*, 14, No. 1 (2012), 71-92.

- Lalor, Paul, "Jordan, Israel and Palestine: looking beyond the peace process," *Disarmament Forum*, No. 1 (2001), 34-39.
- Malkawi, Khetam, "Jordan, UNHCR need over \$3b to cover Syrian refugee needs in 2015," 14 Ocak 2015, <http://jordantimes.com/jordan-unhcr-need-over-3b-to-cover-syrian-refugee-needs-in-2015> (Erişim tarihi: 14.04.2015).
- Moore, Peter, "The Newest Jordan: Free Trade, Peace and an Ace in the Hole", 26 Haziran 2003, <http://www.merip.org/mero/mero062603> (Erişim tarihi: 10.04.2015).
- Remarks by His Majesty King Abdullah II At the Plenary Session of the 69th United Nations General Assembly New York, US, 24 Eylül 2014, http://kingabdullah.jo/index.php/en_US/speeches/view/id/546/videoDisplay/0.html. (Erişim tarihi: 13.04.2015)
- "Remarks by President Obama and His Majesty King Abdullah of Jordan after Bilateral Meeting", 5 Aralık 2014; <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/12/05/remarks-president-obama-and-his-majesty-king-abdullah-jordan-after-bilat>. (Erişim tarihi: 14.04.2015)
- Rose, Charlie, Interview with King Abdullah II on Syrian Refugees, CBS TV Station, 5 Aralık 2015, <https://www.youtube.com/watch?v=F3jN-fK4Wg00>.
- Obeidat, Omar, "\$18 million Kuwaiti grant to support health, municipal sectors in northern governorates," 23 Kasım 2014, <http://jordantimes.com/18-million-kuwaiti-grant-to-support-health-municipal-sectors-in-northern-governorates> (Erişim tarihi: 14.04.2015).
- Omari, Raed, "Iraq seeks Jordan's help to fight terrorism," 23 Kasım 2014, <http://jordantimes.com/iraq-seeks-jordans-help-to-fight-terrorism>, (Erişim tarihi: 23.03. 2015).
- Orsam Raporu, "Suriye'ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar Ve Öneriler," Rapor No. 189 (2014).
- Öztürkler, Harun, "Ürdün Ekonomisinin Genel Özellikleri," *Ortadoğu Analiz*, 4, No. 46 (2012), 73-79.
- Salloukh, Bassel, "State Strength, Permeability and Foreign Policy Behavior: Jordan in Theoretical Perspective," *Arab Studies Quarterly*, 18, No. 2 (1996), 39-65.
- Sasley, Brent E., "Changes and Contunities in Jordanian Foreign Policy," *Middle East Review of International Affairs*, 6, No. 1 (2002), 1-12.

- Schenker, David, "Jordan's King Abdullah Comes to Washington," *Policywatch* 2342, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/jordans-king-abdullah-comes-to-washington1>. (Erişim tarihi: 13.04.2015).
- Sharp, Jeremy M., "Jordan: Background and U.S. Relations," *Congressional Research Service* 7-5700, 2 Aralık 2014.
- Shryock, Andrew, "Dynastic Modernism and its Contradictions: Testing the Limits of Pluralism, Tribalism, and King Hussein's Example in Hashemite Jordan," *Arab Studies Quarterly*, 22, No. 3 (2000), 57-79.
- Simon, Steven, "How Vulnerable is Jordan?," *Middle East Institute*, 5 Ağustos 2014, <http://www.mei.edu/content/at/how-vulnerable-jordan>. (Erişim tarihi: 13.04.2015)
- SNAP Report, "Syria Needs Analysis Project Report," Q3 2014, 13 Kasım 2014.
- Speech of His Majesty King Abdullah II At the 26th Arab Summit Sharm El Sheikh, Egypt 28 Mart 2015. http://kingabdullah.jo/index.php/en_US/speeches/view/id/555/videoDisplay/0.html .(Erişim tarihi: 13.04.2015)
- "The Syria crisis is keeping Jordan's King Abdullah on his toes," 17 Eylül 2013, <http://www.haaretz.com/news/middle-east/.premium-1.547296> (Erişim tarihi: 13.04.2015).
- "UPDATE 3-Pentagon nominee vows to resolve Jordan arms sales delays", 5 Şubat 2015, <http://english.alarabiya.net/en/News/middle-east/2015/02/05/Pentagon-nominee-vows-to-resolve-jordan-arms-sales-delays.html>, (Erişim tarihi: 23.02.2015).